

ברכות נח

משה שווערד

1. מהר"ץ חיות מסכת ברכות דף נח עמוד א

הרואה אוכלסי ישראל אומר ברוך חכם הרזים אוכלסי עובדי כוכבים אומר בושה אמכם. נ"ב ובמדרש פ' פנחס על קרא יפקוד ה' אלקי הרוחות הלכה אם ראה אוכלסי של בני אדם אמר בא"י אלקינו מלך העולם חכם הרזים כשם שאין פרצופן דומה זה לזה כך אין דעתן שוה זה לזה ע"ש ראינו דנקט אוכלסי של בני אדם ולא מחלק כלל בין ישראל לעובדי כוכבים וגם לפי הטעם שנתן אין לחלק בין ישראל לעובדי כוכבים ועי' בתוספתא ובירושלמי כאן נאמר סתם הרואה אוכלסי:

2. מהרש"א חידושי אגדות מסכת ברכות דף נח עמוד א

חכם הרזים כו'. למאי דמסיק דאין אוכלוסא פחות מס' רבוא יש בהן ג"כ ששים רבוא דעות מחולקין והוא כלל כל הדעות שע"כ נתנה התורה לס' רבוא במדבר להיות התורה כלולה מכל דעה וחכמה ואין להוסיף עליה ומה שאחזו"ל כל מה שמחדש כל חכם בדורו מסיני הוא לפי שזה הדבר כבר היה בדעת אחת מאותן ששים רבוא שהיו בסיני כי אי אפשר שיהיה עוד דעת אחרת על ששים רבוא וק"ל:

3. צל"ח מסכת ברכות דף נח עמוד ב

... ואמנם אמרתי בזה ליישב דברי הרמב"ם בפרק י' מהל' ברכות הלכה י"א שכתב, הרואה שש מאות אלף וכו' ואם ישראל הם ובארץ ישראל אומר בא"י וכו' חכם הרזים. וכתב הכסף משנה שלומד כן מדברי עולא שאמר לעיל [ע"א] נקטינו אין אוכלוסא בבבל, אלא שהקשה עליו דהרי עובדא דר' חנינא דהכא היה בבבל. ולענ"ד נראה טעם החילוק בין ארץ ישראל לחוצה לארץ, לפי שאוירא דארץ ישראל מחכים [כבא בתרא קנ"ח ע"ב] ולכן מן הסתם יש במספר הזה כל הרזים, אבל בח"ל שאין האויר מחכים אפילו במספר הזה אפשר שלא הושלם בהם כל הרזים, והיינו מן הסתם, אבל ר' חנינא הרי בירך על שני בני אדם כן, והיינו משום שהיה מכיר כן בפרצוף, ולכן אין חילוק בין א"י לח"ל.

4. שיטה מקובצת מסכת ברכות דף נח עמוד א

אורח טוב מהו אומר. ואף על גב דאמר בפרק שני דערכין מברך רעהו וכו' קללה תחשב לו בהאי מאן דעייל לאושפיזא וקא מוריך ביקריה. [1] התם במאן דמשבח בפרהסיא אבל הכא בצנעא:

5. תוספות מסכת בבא מציעא דף כג עמוד ב

באושפיזא - אם שאלוהו אם קבלוהו בסבר פנים יפות יאמר לא כדפירש רש"י דאמרינן בערכין (דף טז.) מברך רעהו בקול גדול בבקר השכם בערב קללה תחשב לו וא"ת והא אמרינן בברכות (דף נח.) אורח טוב אומר כל מה שטרח בעל הבית לא טרח אלא בשבילי [2] וי"ל דהתם מיירי בין בני אדם מהוגנים והכא בין בני אדם שאינם מהוגנים והא דלא חשיב הכא מותר לשנות מפני דרכי שלום כדאמרינן פרק הבא על יבמתו (יבמות דף סה:) משום דהני נמי משום דרכי שלום הן ורגילין יותר מאחרים להכי נקט הני.

6. בית יוסף על או"ח סימן רכד

הטעם שבחכמי ישראל אומר שחלק ובחכמי אומות העולם אומר שנתן נראה שהוא מפני שנפשות ישראל חצובות מתחת כסא הכבוד הרי הם כחלק מהשם אבל נפשות אומות העולם רחוקים ממנו יתברך והם כמי שנותן מתנה מנכסיו שאינם חלק ממנו והר"ד אבודרהם (עמ' שמב) כתב שהטעם מפני שהחלק הוא כמו הצנור הנמשך מן הנהר שאפשר להרחיבו ולהגדילו ואפשר לקצרו ולחסרו מה שאין כן במתנה כי תלושה ופסוקה ובישראל כתיב (דברים לב ט) כי חלק יי' עמו ולפי זכותם מתרבה ומתמעט [ג] ע"כ:

7. ספר גליוני מנחת חן

שם הרואה חכמי ישראל אומר ברוך שחלק וכו' חכמי אוה"ע אומר ברוך שנתן וכו'. [י"א שמכרכים על ישראל "אשר חלק" משום שנא' כי חלק ד' עמו, (ב"י). - וי"א, דעם ה' חלק אלקי ממעל ועדיין דבוקים בו, אבל מתנה אין קשר להנותן אחר הנתינה (אבודרהם, מהרש"א). - וי"א שחכמת ישראל היא חכמה שאין להגיע עד תכליתה, וע"כ מכרכים רק על חלקה (לבוש).

8. ערוך השולחן אורח חיים סימן רכז סעיף ו

הרואה חכם מחכמי ישראל שגדול בתורה מברך ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם שחלק מחכמתו ליראייו כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו והרואה חכם מחכמיהם הגדול בשארי חכמות מברך ברוך וכו' שנתן מחכמתו לבשר ודם וכמה שיעור גדלו בתורה או בשארי חכמות לא נתבאר ולכן נמנעים עתה מברכה זו

9. שו"ת יחיה דעת חלק ד סימן טז

שאלה: הרואה חכם מחכמי ישראל בזמן הזה, האם יברך עליו בשם ומלכות ברכת שחלק מחכמתו ליראיו?
תשובה: ... מכל מקום לענין דינא אנו אין לנו אלא דברי מרן השלחן ערוך והאחרונים הנ"ל, שהסכימו לברך כדון התלמוד... בסיכום: הרואה חכם גדול מחכמי ישראל, המופלג בתורה ובחכמה וביראת ה', ומורה הוראות בישראל, אף בזמן הזה יש לברך עליו בשם ומלכות ברכת שחלק מחכמתו ליראיו.

10. ספר מגדים חדשים

ובספר ליקוטי חבר בן חיים ח"צ (פ' בא), הביא
שם החת"ס ז"ל באופן אחר, בטעם
שהיה נררך לנס נפלא זה של מכת חושך, ולא הכה
אותם בסנורים. ואמר לפרש הפסוק צהלים
(קה, כח) שלח חושך ויחשיך ולא מרו את דברו,
דידוע כל אדם שנגעה בו יד ה' והסכיר ממנו
אחד מן החושים, מחמת חסרון זה השכל באדם
הזה יעמוד בתוקפו יותר, כמו שאנו רואים אלל
החרשים והעורים. ומרגלא בפומיה דהגאון בעל
הפלאה ז"ל, אשר בקוף ימיו חשך מאור עיניו,
והיה קורא על עצמו כחשיכה כאורה, לומר
שמעת שחשך מאור עיניו, שכלו אור בעדו. וזה
יען מהמות תנא שפע לכל החמשה חושים, ואם
אחד מהחושים יחסר, ישאר הכח הזה על מצועו
ויחזק כח השכל. אמנם זה רק באדם שחסר מאתו
מאור עיניו, אבל מי שיש לו מאור עינים ונחון
בחושך שאינו רואה מאוס, לא יוסיף שכלו כח,
יען כי המוח יריק השפעתו אל מוצא הראות כמו
תמיד. והנה השי"ת הכניד לב פרעה ועבדיו
למען שיה כל העשר מכות בקרבו, אמנם בכל
מכה ומכה בא יותר מורך בלבם, עד שבמכת
החושך אמרו רק לאנכם ובקרכם יוג. ואלמלי
היה תמור מכת חושך מכת עורון, ועי"ז היה
שכלם חזק הרבה יותר, היו משלמים אותם מיד
מן הארץ כמו במכת בכורות. וז"ש שלח חושך
ויחשיך ולא עורון, הטעם כי במכת עורון היה
מאיר לשכלם, אבל החושך היה עוד מחשיך
עליהם ועי"כ ולא מרו את דברו, ולא שלחו את
ישראל עד לאחר כלות כל המכות ע"ש.

ובספר משנת חכמים למהר"ם חאגיז ז"ל (אות
עד) כתב, בטעם שקוראים לסומא סגי
נהור, לפי הידוע דכשם שיש חושים חיזונים כך
יש חושים פנימיים, וכן אתה מוצא אומרם עין
השכל וכו'. ואמרים חכמי המחקר טבעיים
ואלהיים, שמי שהוא סומא מחוש הראות, מעיין
הדברים יותר זעין שכלו, ועל כן הורדום סימא
את צבא בן בוטא ליטול ממנו ענה (ב"ב ג' ב).
נמצא שמה שחסר לו מעיני הבשר, נתרבה לו
מעין השכל הרוחני ע"ש.
וראיתי בספר מעשה איש ח"ו (ע' סח), מוצא
שם החזון איש ז"ל, שאמר על עצמו,
הרי ידוע שכאשר אחד החושים שבגוף האדם
חלש, החוש האחר חזק יותר, אללי חוש הראיה
חלש, ומשום כך חוש השמיעה שלי חזק יותר.
ובהערות שם נזיין לדבר הרש"ש בחולין (נח ב)
שכתב, כחצו הטבעיים דסומא צא' מעיניו רואה
זעינו הפתוחה יותר משאר אדם זעין אחת, יען
כי כח הראות הנשפע מהמוח אשר מתחלק לשתי
העינים, אללו עתה הוא כולו זעינו האחת, וכן
בשאר אברים הזוגיים ע"ש. והנה מקור דברי

11. תשובות והנהגות כרך ב סימן קלט

שאלה: על נשיא המדינה של דרום אפריקה וכדו' אם לברך "שנתן מכבודו" בזכרוני כשהגיע לארץ ישראל לביקור הנשיא מאמריקא, נחלקו הרבנים אם לברך שנתן מכבודו או לא, ולדעתי כיון שמעמדו הוא תלוי ועומד בהחלטת בית הנבחרים שמה שבכחם להדיח אותו, וסמכויותו מוגבלים מאד אין לברך, ולא דמי למלוכה באנגליה אפי' בזמננו שעל כל חוק חדש המלכה חותמת, ולא מתחלפת אלא המלוכה בידה וביד צאצאיה, וכבודה ככבוד מלכים ממש, ואף שלמעשה אינה מתערבת בסדרי השלטון, מ"מ צריך את חתימתה על כל חוק וחוק, והממשלה יונקת את סמכותה ממנה, וכבודה לא פחת כל הדורות כמלא נימא, ועיין במ"ב (רכ"ד ס"ק י"ב) הגדר שהשלטונים שאין עול מלך עליהם ודן והורג במשפט מברכים עליו, והיינו דבכה"ג הוא מושל ואין אף אחד עליו, אבל הנשיא דארה"ב יכולים להדיחו, ומלכות לזמן אינו דומה למלך ואינו ראוי לברך עליו. וכמו כן כאן בדרום אפריקה אין לנשיא מעין כבוד מלכים, ולא רק אצל השחורים שלא מכירים בנשיאותו כלל, אלא גם הלבנים מהם שלא מכבדים אותו ומתנגדים לו, דבר שלא יצוייר במלך כעין הנ"ל שכבודו מעין כבודו ית"ש, ושפיר שייך במלך הברכה שנתן מכבודו לבשר ודם, אבל לנשיא כאן נראה פשוט שאין לברך, שהוא רק שליח העם ולזמן ויונק סמכותו מבית הנבחרים שעלולים להדיחו ולא דומה לכבוד מלך כלל, והוא רק כעין ראש ממשלה ולא בגדר מלך כלל.

וראיתי לכמה רבני זמנינו שדנו אם לברך על מלכה דלא שייך הטעם הנז' בגמ' לברך כדי שאם יזכה לראות לעת"ל יבחין בין מלכי ישראל למלכי עכו"ם, שהרי אצלינו רק מלך ולא מלכה, ודבריהם תמוהין שאין מברכין אלא על כבוד מלכות שאם יזכה יבחין, ושייך בין במלך ובין במלכה, ומה שדנו בזה משום איסור הסתכלות לא שייך כלל דלא צריכים להסתכל בה אלא מכבודה כשעוברת, ואז דוקא ראוי לברך, [ובגמ' מבואר שאף סומא מברך]. ... ולמעשה נראה דלדידן כשיש ספק אין לברך בשם ומלכות. וכן מה שמבטלין מלימוד התורה לראות את המלך פעם אחת עיין במ"ב רכ"ד (ס"ק י"ג) דהיינו כשנראה בכבודו ולא לראייה בעלמא ע"ש, וז"ב.

12. מהרש"א חידושי אגדות מסכת ברכות דף נח עמוד א

א"ל אית לך סהדי כו'. [1] לאו דוקא אית לך סהדי דהיינו שני עדים אלא עד אחד נמי הוי סגי להו דהא אעדות אליהו לחוד קאמרי א"ה בר קטלא הוא וה"נ אמרינן פ' הגוזל בתרא (קיד) דהם דנין ע"פ עד אחד ומפקי ממונא ועי"ל דבד"נ נמי בדיניהם שני סהדי מצרכו אלא שצרכו עדות דר' שילא עם אליהו וק"ל:

13. פרחי כהונה מסכת ברכות דף נח עמוד א

שם אתא אליהו וכו'. ע' מהרש"א בח"א [2] ואפ"ל עוד דאליהו נדמה להם לאיש שר וגדול שנאמן אפילו שהוא עד אחד.

14. ספר בניהו בן יהוידע על ברכות דף נח/א

מיהו לעיקר קושיית מהרש"א ז"ל הנזכר אנה עבדא תרצתי [3] דאפשר דאליהו זכור לטוב העיד ב' פעמים כי הוא מלאך וברגע יוכל להתהפך בצורת אדם אחר ויעיד, והם חשבו שני עדים הם:

15. פרחי כהונה מסכת ברכות דף נח עמוד א

שם בגמ' א"ל אית להך סהדי א"ל אין. ק"ק איך סמך על הנס בדבר הזה ושמא לא ימצא עדים. ואפשר שהיה יכול להביא שני אנשים מישראל דודאי מעידים אפילו בשקר להצילו וכל שכן דלאו בשקר הוא כדכתיב אשר בשר חמורים בשרם ואירע לו נס ולא הוצרך לטרוח להביא עדים א"נ י"ל דאם הוא אומר אין לי עדים גם כן נתפס איך מלקי בלא עדים ולא מהני שיאמר שהוא עצמו ראה כן דאכתי בעי עדים דמי יאמר שהאמת כן הוא אבל אם יאמר יש לי עדים ושוב לא מצא אין קפידא כ"כ דיכול לומר אח"כ דלא מצא אותם או שהלכו למדינת הים או יאמר על ב' אנשים שהעידו לפניו ואף אם יאמרו שלא העדנו יכול הוא להכחישם שמתחילה העידו ועתה כחשו והוי קצת התנצלות ואירע לו נס שהביא עדים ממש.

16. ספר גליוני מנחת חן

שם נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות. כשצדיק נותן עיניו באדם נוכח האדם לדעת עד כמה נתרחק מהשי"ת ופגם בחטאיו - וזהו הכוונה דנעשה גל, היינו נתגלה אליו עצמיותו. (לקוטי מהר"ן - ס' ביאורי חסידות).

17. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ברכות דף נח עמוד ב

"ויוודע מספר כולכם בדין". יל"ע מה השבת בזה שיוודע מספר כולם וכי יש מעלה במנין שכ"א יכול למנות ולרשום, עוד יל"ע בזה אמאי מברך ברכה זו ברואה בית הקברות דוקא. והנראה בזה שמשבח להקב"ה שמונה מעלתם ואיכותם ויודע כ"א מהם כנגד מה הוא שקול שיש ששקולים כנגד ס' ריבוא, ובודאי שאין אף אחד שיוודע עומק הדין. עוד יש לפרש עפ"י המבואר באריז"ל ובספה"ק בענין הגלגול שיש מגיע כמה וכמה פעמים בגלגול לעוה"ז, וע"ז קאמר שיוודע מספר כולם ותיקונם, וע"ע בשעה"צ תרכ"ב סק"ו, ובזה א"ש דאפשר לברך כן אף ברואה קבר אחד, ונחלקו בזה אחרונים, ולמעשה לא יברך.

18. צל"ח מסכת ברכות דף נח עמוד ב

שם מר בריה דרבינא וכו' ויודע מספר כולכם והוא עתיד להחיותכם ולקיים אתכם. הנה הוסיף באמרו ולקיים אתכם אף שכבר אמר להחיותכם, כיון להאי דתנא דבי אליהו בסנהדרין דף צ"ב ע"א צדיקים שעתיד הקב"ה להחיותן שוב אינן חוזרין לעפרן שנאמר והיה הנשאר וגו' קדוש יאמר לו מה קדוש לעולם קיים וכו'. והנה בגמרא הגירסא ויודע מספר כולכם והוא עתיד להחיותכם, אמנם ברי"ף [מ"ג ע"ב מדפי הרי"ף] הגירסא בהיפך ועתיד להחיותכם בדין ויודע מספר כולכם, הקדים התחיה לידעת המספר. והנה יש כאן חקירה גדולה ועמוקה קצר השכל האנושי להשיגה, והוא כי ידוע מה שנתפרסם באומתינו שיש גלגול נשמות ונשמה אחת מתגלגלת פעמים ושלוש, ובכל פעם הגוף הוא גוף אחר איננו הגוף הראשון, ולעתיד בתחיית המתים איך יהיה תחיית הגופים, אם כולם יקומו או רק האחרון אשר בו נגמר תיקון הנשמה והראשונים ישארו בתרדמת המות ולא יקיצו בתחיית המתים. שזהו החילוק בין חילוף הגירסאות, דלגירסא שלפנינו ויודע מספר כולכם והוא עתיד להחיותכם, הקדים ידעת המספר לתחיה, וא"כ עם הגופות המתים ידבר שיוודע מספר כולם וכל הגופות בכלל, ועל כולם שוב אמר ועתיד להחיותכם שכולם ישארו חיים. אבל גירסת הרי"ף ועתיד להחיותכם, דבר תחלה מהתחיה ואח"כ אמר ויודע מספר כולכם, דהיינו מספר הנשמות והגופות שיחיו, דהיינו האחרון והשאר לא יקיצו.

ובזה נוכל להבין עוד שינוי שבין גירסא שלפנינו לגירסת הרי"ף, שבגירסא שלפנינו מסיים ולקיים אתכם, ובגירסת הרי"ף ליתא. והנה מה שאמר ולקיים אתכם לכאורה הוא מיותר, שפשיטא שאם יחיו יתקיימו, ולעיל כתבתי מה שכתבתי, ואמנם עוד נראה פירושו על דרך הזה שכתבתי שלעתיד יקומו כל הגופים, ונמצא יש כאן כמה גופים שאין לכולם רק נשמה אחת, והיה מקום לומר שאף שקמו כולם, היינו לדון אותם מי הוא שעשה ביותר מצות ומעשים טובים הוא שיזכה להנשמה וישאר חיים והשאר יחזרו לעפרן, ולכן קאמר כי לא כן הוא רק כולם יתקיימו, וא-ל אלקי הרוחות הוא יודע באיזה אופן תוכל הנשמה להשפיע לכמה גופים. וכל זה לנוסחא שלנו, אבל לנוסחת הרי"ף שבאמת לא יקום רק גוף אחד, שוב פשיטא שיתקיים, לכך לא הוצרך לומר ולקיים אתכם.

19. ספר שערים מצויינים בהלכה

ועי' בסה"ק קדושת לוי (פ' ואתחנן) שלדעת המקובלים יקום בגוף ראשון, ודעת המחקרים בגוף האחרון, ועי"ש שכתב בדרך ממוצע שיתקצו כל האיברים שלו המתוקנים מכל גלגול ויהיה מצורף ונתלקט לבנין גופו השלם.

20. תוספות מסכת ברכות דף נח עמוד ב

הרואה חבירו אחר שלשים יום אומר שהחיינו - אומר ר"י דוקא חבירו החביב עליו אבל בענין אחר לא.

21. שו"ע אורח חיים - סימן רכה

(א) הרואה את חבירו לאחר שלשים יום, אומר: שהחיינו, ואחר י"ב חדש מברך: מחיה מתים, והוא שחביב עליו הרבה ושמה בראייתו:

22. משנה ברורה סימן רכה

(ב) לאחר שלשים יום - מראה ראשונה. ואם קיבל ממנו כתב או שאנשים הודיעוהו משלמו יש דעות באחרונים וספק ברכות להקל:

23. מהרש"א חידושי אגדות מסכת ברכות דף נח עמוד ב

לאחר שנים עשר חדש כו'. לפי שבכל שנה האדם נידון בראש השנה ויום הכפורים אם למות אם להיות חי ואם רואהו אחר ר"ה ויה"כ זה ואחר כך אין רואה אותו עד אחר ר"ה ויה"כ הבא הרי עבר עליו דין אם למות אם לאו וע"כ אומר ברוך מחיה מתים שניצול מדין מיתה בר"ה ויה"כ והשתא ניהא דמייתי עלה הכא מילתיה דרב דמיירי נמי בדוד שהיה חי ואמר שאחר שעבר עליו שנה הוא נשכח כמת וצריך לברך עליו ברוך מחיה מתים ומדמה ליה לכלי אובד כפירש"י דבעבר לו שנה הוא אבוד לגמרי וא"צ להכריז ומ"מ אם בעל אבידה מצאה אח"כ הרי מחזיר לו ה"נ באדם בעבר לו שנה ואין רואהו הרי הוא כאבוד ומת ואם נמצא חייב לברך עליו ברוך מחיה מתים שזיכהו לחיים בדין ר"ה ויה"כ ודו"ק:

24. משנה ברורה סימן רכה

(ד) מחיה המתים - ואז (ד) אין מברך שהחינו. וטעם ברכה זו כתב בחידושי אגדות לפי שבכל שנה האדם נידון בר"ה ויה"כ אם למות אם לחיים ואם רואהו אחר ר"ה ויה"כ זה ואח"כ אין רואה אותו עד אחר ר"ה ויה"כ הבא הרי עבר עליו דין אם למות אם לאו וע"כ אומר ברוך מחיה מתים שניצול מדין מיתה בר"ה ויה"כ:

25. ספר אז ישיר - ירח האיתנים [פתיחה]

דין לשנה אחת

שמעתי מהגאון רבי משה שפירא שליט"א שהביא בשם האר"י ז"ל שאע"פ שלכל אדם יש קצבה למספר שנות חייו, מכל מקום בכל שנה ושנה נידון הוא אך ורק על שנה אחת. דהיינו, שבראש השנה דנים אותו האם יזכה לחיות בשנה הבאה, ורק שנה אחת נכללת בדין שדנים את האדם בכל ראש השנה.

ביסוד זה מבואר שכאשר נגזר על האדם בראש השנה שיזכה לחיות שנה נוספת הרי זה מעין תחיית המתים, כי בסוף השנה מסתיימת לו הזכות לחיות ובכדי לחיות שנה נוספת עליו לעמוד בדין ולזכות בשנת חיים נוספת. הדין בראש השנה הינו מעין נס תחיית המתים ומחמת כן ראש השנה נחשב כיום תחיית המתים.

26. שו"ע אורח חיים - סימן רכג - מי שילדה אשתו, ומת מורישו, ובנה בית חדש, וקנה כלים חדשים מה מברך:

(א) ילדה אשתו זכר, מברך: הטוב והמטיב, וגם היא צריכה לברך כן: הגה - ואם מתה אשתו בלידתה, מברך: שהחינו, דהא ליכא הטבה לאחרני; וכן אם מת האב קודם שילדתו, היא מברכת שהחינו (כן נראה לי ליישב הרשב"א סימן רמ"ה); ויש שכתבו שנהגו להקל בברכה זו, שאינה חובה אלא רשות, ומזה נתפשט שרבים מקילים באלו הברכות:

27. שו"ת יחזה דעת חלק ד סימן יז

שאלה: האם הדין שהרואה את חברו לאחר שלשים יום שלא ראהו שמברך עליו שהחינו, נוהג בזמן הזה? תשובה: ...

בסיכום: מי שלא ראה את חברו במשך שלשים יום, והוא חברו שחביב עליו מאוד, והוא הדין לאביו או רבו, או אחד מקרוביו, בנו או אחיו ובדומה, או אחת מקרובותיו כגון אשתו או אמו או בתו, או אחותו, כל שהוא שמח בראייתם, עליו לברך ברכת שהחינו בשם ומלכות, אף על פי שהיה אתם בקשר טלפוני או

בקשר של מכתבים בתוך שלשים יום. ומי שלא ראה את חבריו החביב עליו מאוד ושמה בראייתו במשך שנים עשר חודש, ולא היה לו עמו קשר במכתב או בטלפון או במברק, וכדומה, וגם לא שמע מאנשים אחרים ששלום לו, צריך לברך עליו בשם ומלכות ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם מחיה המתים. אבל אם היה עמו בקשר כנ"ל, לא יברך אלא ברכת שהחיינו בשם ומלכות, בלבד ויש להסתפק בדין הרואה את חבריו לאחר שלשים יום בטלויזיא/בטלויזיה/בשידור חי, אם יברך עליו שהחיינו, וראה בשו"ת בצל החכמה חלק ב' (סימן י"א), ובשו"ת באר משה חלק ב' (סימן ט' אות ג), שהרואה מלך בטלויזיא לא יברך

שנתן מכבודו לבשר ודם. ע"ש. וכן כתב בפשיטות בשו"ת מנחת יצחק ח"ב (סימן פ"ד אות י). ועיין בשו"ת משפטי צדק (סימן כ"ט), ובפתח הדביר (סימן רכ"ד סק"י). ובמה שכתבתי בשו"ת יביע אומר חלק ו' (חלק אורח חיים סימן י"ב). ומכל מקום ספק ברכות להקל. והנה בשו"ת ים הגדול (סוף סימן כ"ד) כתב, שהשומע קולו של חבריו בטלפון/בטלפון/או ברדיו (בשידור חי), מברך עליו שהחיינו אם עברו עליו שלשים יום שלא ראהו. משום דמידי הוא טעמא אלא משום חביבות ושמה, הכי נמי בשמיעת קולו שידוע משלומו נחשב כראה, וכמו שכתוב וכל העם רואים את הקולות וכו'. ע"ש. ולדבריו כל שכן כשרואהו בטלויזיא (בשידור חי). ואין דבריו מחוורים, ואין לנו להוסיף על מה שאמרו חכמים, שתפסו לשון הרואה, שרואהו במו עיניו ושמה בקרבתו אליו, אבל אין שמיעת קולו בכלל זה. ואמנם בשו"ת שבות יעקב חלק ב' (סימן ל"ח) כתב, שגם סומא מברך ברכות הראיה, כיון שהן בראיה אצל אחרים. אך הרב יד אהרן (סימן רכ"ה) כתב לחלוק על דברי השבות יעקב, שסומא אינו מברך ברכות הראיה כיון שאינו רואה, אלא שברכת פרי חדש שאנו נוהגים לברך בשעת האכילה, גם הסומא מברך. ע"כ. ומרן החיד"א בברכי יוסף (סימן רכ"ד סק"א), חשב לסייע את השבות יעקב ממה שאמרו בברכות (מ"ח ע"א) שרב ששת בירך ברכת המלך אף על פי שהיה מאור עינים, ושוב דחה שאין מזה ראיה כלל, דשאני ברכת המלך שנתקנה מפני שמרגיש בכבוד המלך, ואם יזכה יבחין לעתיד לבוא, ולכן גם הסומא שיש לו הרגשה והבהנה בחוש השכל, הרי הוא מבחין בכבוד מלכות, אבל בשאר ברכות הראיה הדבר ברור כמו שפסק הרב יד אהרן שצריך לראות את הדבר במו עיניו. וכן כתב כיוצא בזה המהריק"ש בהגהותיו (סימן תכ"ו), כי ממה שאמרו (סנהדרין מ"ב ע"א) הרואה לבנה בחיזושה מברך ברכת הלבנה, מוכח שהדבר תלוי בראיה, ולכן הסומא אינו מברך. וכן דעת הרדב"ח בתשובה (סימן שמ"א). ואף לדעת המהרש"ל בתשובה (סימן ע"ז) שסובר שסומא מברך ברכת הלבנה, שאני התם דמדמי לה לברכת יוצר המאורות, אבל שאר מילי דראיה סומא אינו מברך. ע"ש. ועיין עוד במחזיק ברכה (סימן רכ"ד וסימן רכ"ט), ובשו"ת צפיתח בדבש (סימן ס"ו) ובשו"ת קרית חנה דוד חלק ב' (חלק אורח חיים סימן נ"ג). ע"ש. ונראה שאף השבות יעקב יודה בנידון דידן שאינו מברך אלא כשרואהו ולא כששומע קולו מרחוק. וראה עוד בשו"ת בית ישראל (סימן ל"ג). ודו"ק.

28. ספר בניהו בן יהוידע על ברכות דף נח/ב

שם אין המת משתכח מן הלב אלא לאחר י"ב חודש. נראה לי בס"ד הטעם מפני שבתוך י"ב חודש הוא נידון על הרוב, וכיון דנידון הוא עומד בצער לכך גם קרוביו ואוהביו זוכרים אותו כדי שישתתפו גם בצער, דמזלייהו חזי כמו ענין חבריו של איוב, אשר בהיותם במקום רחוק הרגישו בצער דמזלייהו חזי:

29. ספר אז ישיר – מתן תורה

מב * אז ישיר * ————— * מאמרי מתן תורה

* פרשת זכור

בספר פסקי תשובות (סי' תרפ"ה) הביא מהמהר"ם שיק על תרי"ג מצוות [בשם החת"ס], שקיי"ל (ברכות נ"ח) שזמן שכחה של אדם הוא י"ב חודש. מחמת כן, נהגו לקרות פעם בשנה את פרשת 'זכור', וזאת בכדי שלא לעבור על איסור 'לא תשכח', בעבור שנים עשר חדשים. ועל פי זה, הציע המהר"ם שיק בשם החת"ס, שבשנה מעוברת שאין קורין בפרשת זכור אלא לאחר שחלפו י"ג חדשים, וזה הרי יותר מזמן שכחה, נכון לכיון לצאת י"ח מצוות זכירת עמלק בשעת קריאת התורה בפרשת כי תצא, ובזה יצא מידי חשש שכחה.

ובמנו"ז (ח"ב סי' קס"ו) העיר, שמהחת"ס (שו"ת חת"ס אהע"ז סי' קי"ט) משמע להיפך, ולדעת החת"ס בשנה מעוברת משתנה שיעור שכחה ל"ג חדשים ואינו שוכח בחלוף י"ב חדשים, אלא רק לאחר י"ג חדשים. ומבואר מדברי החת"ס, שיש לחז"ל את הכח להשפיע על ענייני הטבע ואפילו לשנות את שיעור השכחה [שהינו, לכאורה, ענין מציאותי בטבע הבריאה] י"ה.

30. ספר גליוני הש"ס

לריך להכריז, הן וליכ על כרחך דצנת העיצור אין ונשתכח כל הי"ג חודש והטעם ל"ל צלונת ונפחת לקל גומר ענלי כוונת הצנות יעקב שם וחולס עדיין ליע צזה דליכ הוליל אין הונת ונשתכח כוי חלל לאחר שנה וחילו צלישנא די"צ חודש חל וודלי אין חודש העיצור צכלל ועי צינו קי"צ צי

31. ספר נפש הרב [הקדמה]

תניא בירושלמי (סוף פרק ב' דשקלים) רבן שמעון בן גמליאל אומר אין עושין נפשות (מצבה של בנין מפואר) לצדיקים, דבריהם הן הן זכרון. כלומר, דתכלית ענין המצבה היא כדי שזכור את הנפטר, ואשר מהאי טעמא הביא בחידושי רבי עקיבא איגר ליו"ד (סי' שע"ו ס"ד) שהמנהג הוא שאין מעמידים המצבה עד לאחר י"ב חודש, משום דהמצבה היא... שלא ישכח אותו מהלב, והמת אינו נשכח עד לאחר י"ב חודש. ובתלמידי חכמים הגדולים, כיון דכל שעתא מדכרי שמעתייהו (גמ' מועד קטן כד.), דבר ברור הוא שלא ישכחו. ועיי"ש עוד בירושלמי,

32. ספר שערים מצויינים בהלכה

הרואה פיל קוף וקפוף אומר ברוך משנה את הבריות. ע"י בשמ"ב (ח"א סי' ס סק"ט) שהבאנו משו"ת ערוגת הבושם ומפרי השדה, דאסור לילך לקרקס [סירקוס] לראות חיות משונות כדי לברך, והביאו מגמ' ע"ז (יח:) דאין הולכין לטרטיאות ולקרקסאות משום מושב לצים, ועוד דאיכא תערובות נשים ומגרה יצה"ר בנפשיה. וע"י בב"ח (או"ח סי' רכד ד"ה מספר). אבל ראיתי במדבר קדמות להחיד"א (מערי' ב אות כב) שהוא הלך למגדל לראות חיות משונות. וע"ע מש"כ בשמ"ב (שם סק"י) בשם כמה גדולים שהלכו לראות בריות משונות תאומים דבוקים יחד

33. ספר מגדים חדשים

הרואה פיל קוף וקפוף אומר ברוך משנה את הבריות. בספר מקור חיים על שו"ע או"ח (סימן רכה), הקשה בטעם שמזכרין ברוך משנה הבריות לפיל וקוף דוקא, דהרי איכא שאר חיות משונות דמאיסא טפי מאלו, ואדרבא פיל וקוף יש בהם דעת יתירה כנודע, ואס פיל לגודלו כל שכן ראס. וגם ז"ע הא קיי"ל כל מעשה בראשית לדעתן לנציונס נבראו ובקומתן ע"ש. ונראה שהצין דברכת משנה הבריות שמזכרים על הפיל והקוף, הוא לפי שהם משונים משאר חיות. אמנם ראיתי להמארי כאן שכתב, הרואה פיל קוף קיפוף, הואיל דומים לאדם במקלת דברים מזכר עליהם ברוך משנה הבריות ע"ש. ולפי זה נראה דברכת משנה הבריות אין הכוונה שהם משונים משאר חיות, אלא שהם משונים מהאדם אף שבמקלת דברים הם דומים לאדם. ואפשר שזה הוא ג"כ כוונת רש"י שפירש על קיפוף עוף שיש לו לסתות ולחיים כאדם.

34. ספר שערים מצויינים בהלכה – סנהדרין קט

דף קט. וזו שאומרת נעלה ונעשה מלחמה נעשו קופים. כתב בשבט מוסר (פרק מז) כיון שהקופים היו מתחילה בני אדם, מזה הטעם יש להם קצת דמיון לאדם, וכל מה שרואים שעושה האדם הם עושים כמוהו, משום שמבקשים להדמות למה שהיו תחילה ולחזור לקדמותם. ובדברי תורה (ח"ד סי' קיב) כתב דמכאן מקור אהא דאמרי הילדים דהקופים הם בני אדם ארוזים, ר"ל שהיו בני"א ונתקללו אח"כ מן השמים כו' עי"ש. ועי' במלאכת שלמה (כלאים פ"ח מ"ו) בשם המקובל ר' משולם זצ"ל, אהא דאיתא במס' ברכות (נח:) הרואה פיל וקוף אומר ברוך משנה הבריות, דקשה מאי שינוי שייד התם, הא כל בע"ח נמי משונים צורתם זו מזו, ותירץ דבזמן דור המבול נפרע הקב"ה מן האנשים שהפכין לקופים ופילים [בגמ' כאן ליתא פילים], והיינו שהקוף דומה לאדם, ופיל מבין נמי לשון בני"א. /

35. ספר מגדים חדשים

ודרך אגב, יש להעיר מה שנראה מדברי המלכות שלמה, שהקופים לא נבראו בששת ימי בראשית, אלא בימי דור הפלגה נהפכו האנשים לצורת קופים. וע"ע בשבט מוסר (פמ"ז) שכתב, כיון שהקופים היו מתחילה בני אדם, וכמ"ש בדור הפלגה נעשו קופין כו', מזה הטעם יש להם קצת דמיון לאדם וכל מה שרואים שעושים האדם הם עושים כמוהו, משום שמבקשים להדמות למה שהיו תחילה ולחזור לקדמותם ע"ש. וראיתי בספר דברי תורה ח"ד (אות קיב),